

CHUYỆN VỀ TƯỢNG ĐÀI BÊN SÔNG NHẬT LỆ

HỒ NGỌC DIỆP

Hội Văn học Nghệ thuật tỉnh Quảng Trị

Từ bình thường bước tới phi thường

“Lặng nghe mẹ kể ngày xưa/ Chang chang còn cát nắng trưa Quảng Bình/ Mẹ rằng: “Quê mẹ Bảo Ninh/ Mênh mông sóng nước, lênh đênh mạn thuyền...””.

Tiếng ngâm về bài thơ “Mẹ Suốt” (Tố Hữu) của ai đó cất lên trong những cuộc hội ngộ đồng hương làm nổi nhớ nhà của những người xa quê chúng tôi càng thêm cồn cào, da diết. Và chiều nay, tôi lại về bên Mẹ, thấp nén hương thơm ở hương đài, dưới chân tượng đài lồng lộng gió biển, gió sông Nhật Lệ mặn mòi. Tôi như thấy Mẹ mới hôm qua đây, chèo đò chở lũ học trò chúng tôi qua sông, tới trường. Mẹ mừng chúng tôi, bởi chúng tôi là lũ “nhất quý nhì ma...”, hay quý phá khi qua sông trên con đò của Mẹ.

Lỡ làng, muộn mằn đường chông con do cơ cực, tối tăm mùi mấy năm trời đi ở đợ, đi làm vú em, nên chi, khi cuộc chiến của quê hương quyết liệt đánh trả máy bay thù bảo vệ miền Bắc thân yêu, Mẹ đã góp phần mình với tất cả niềm hăng say, quyết chí.

Từ bình thường Mẹ đã bước tới phi thường. Chất anh hùng trong Mẹ cao cả đâu chỉ chém sóng bạc đầu do bom đạn thù chặn lối trên sông, biến con thuyền thành con thoi nổi đôi bờ Nhật Lệ, cho bộ đội, cán bộ quá giang, phục vụ chiến đấu. Hơn thế nữa, khi huân chương anh hùng đã sáng trên ngực, khi đã được Bác Hồ bắt tay, chúc mừng, ngợi khen, cổ vũ, Mẹ vẫn trở lại dòng sông yêu dấu và đau thương của quê hương mình, chân chất một lời thỉnh cầu với những người lãnh đạo chính quyền, xin được trở lại cầm chèo thay các o dân quân bấy lâu thay Mẹ chở người sang sông. *“Tui già rồi, có*

Tượng đài Mẹ Suốt bên bờ sông Nhật Lệ của nhà điêu khắc Phan Đình Tiến

Ảnh: **H.N.D**

chết khỏi lo/ Bọn trẻ sóng còn tay bán giò/ Và mẹ chết/ Bên bờ sông khỏi lửa” (Một khúc ca - Tố Hữu).

Tìm một không gian tượng đài

Để biểu thị tấm lòng ca ngợi, biết ơn công lao Mẹ, từ những năm 1980, anh Quang Hiếu, cán bộ Trung tâm Văn hóa Quảng Bình (nay là Quảng Trị) đã dựng tấm bia phù điêu kỷ niệm bằng chất liệu đá, gạch, xi măng, rộng 2m, dài 5m, cao 3m. Dáng Mẹ Suốt khoác áo vải nguy trang, cầm chèo con đò lao tới, nổi bật lên nền

trời cách điệu. Bộ bia phù điêu ấy cũng được cách điệu sóng Nhật Lệ xô bờ, với hai câu trong bài “Mẹ Suốt” của Tố Hữu: “*Ngắt đầu mái tóc mẹ rung/ Gió lay như sóng biển tung trắng bờ*”. Công trình nghệ thuật ấy đặt ngay ở chợ Đồng Hới, chỗ bến đò Bảo Ninh năm xưa. Dầu sao, lòng người Đồng Hới cũng đã gửi gắm ít nhiều tình cảm của mình qua công trình nghệ thuật này của anh Quang Hiếu, một thời gian lịch sử ngọt hơn 10 năm.

Năm 1989, Quảng Bình trở lại địa giới cũ, sau khi tỉnh Bình Trị Thiên hợp nhất gần 13 năm. Đất nước rộng mở, quê hương rộng mở, thị xã rộng mở, hướng về một thành phố trong tương lai. Tầm vóc tượng đài Mẹ Suốt cũng phải được nâng cao hoành tráng như chiến công trong quá khứ của Mẹ. Vị trí nào đây trong thành phố để Mẹ hiển linh, để khách thập phương đến chiêm ngưỡng, tưởng niệm. Một cuộc trưng cầu kéo dài trong 3 năm do Sở Văn hoá Thông tin chủ trì để định ra vị trí cần thiết dựng tượng đài mới. Trên mảnh đất này, thế kỷ XI, Lý Thường Kiệt từng đặt chân tới trên đường đi dẹp loạn Chiêm Thành để ổn định cương giới phía Nam Đại Việt. Cửa Nhật Lệ phía Bắc Đồng Hới, nơi Nguyễn Du đã từng bao ngày khi làm chức Cai bạ, đến đây chiêm ngưỡng và làm thơ. Nơi đây, nữ tướng Bùi Thị Xuân từng chỉ huy quân sĩ chiếm thành Động Hải (Đồng Hới xưa), mở mang thanh thế của Tây Sơn, làm dậy sóng Nhật Lệ một thời lịch sử. Võ Nguyên Giáp, thời thơ ấu, từng học ở đây để rồi sau đó trở thành vị tướng lừng danh trong hai cuộc kháng chiến thần thánh của dân tộc. Ngày 16/6/1957, Bác Hồ kính yêu cũng đã đặt chân đến đây, mảnh đất xa nhất về phía Nam, kể từ ngày sau hòa bình lập lại năm 1954 để thăm đồng bào Quảng Bình và Vĩnh Linh. Đã có biết bao nhiêu nhân vật có tầm vóc lịch sử dân tộc trên mảnh đất này. Và, cuối cùng, Mẹ Suốt là tượng đài đầu tiên được dựng trong

không khí Đồng Hới đang quy hoạch lại vươn vai thành thành phố. Tượng đài Mẹ phải đặt cạnh bờ sông, gần chỗ bến đò năm xưa Mẹ lập chiến công. Đó là một vị trí hài hòa trong không gian về các tượng đài trong tương lai sẽ được dựng lên ở nơi đây.

Người dựng tượng đài

Cuối cùng thì Phan Đình Tiến, chàng sinh viên của quê hương, tốt nghiệp Đại học Mỹ thuật Huế năm 1995 được chọn để dựng tượng đài người Mẹ anh hùng trên sông Nhật Lệ những năm đánh Mĩ. Công trình này triển khai từ một bài thi cuối khóa về tượng đài, được Hội đồng thẩm định chất lượng Trường Đại học Mỹ thuật Huế xếp loại xuất sắc. Hình ảnh Mẹ Suốt đầu ngẩng cao, tay cầm chèo, lộng gió, dữ dội sóng xô và chung quanh là những chiến sĩ thanh niên xung phong, bộ đội đủ các binh chủng, dân quân tự vệ, nắm chặt tay súng xông lên được cách điệu hóa, trở thành biểu tượng đẹp của chủ nghĩa anh hùng cách mạng Việt Nam trong đánh Mĩ.

Từ bỏ công việc giảng dạy tại Trường Đại học Mỹ thuật Huế, trước yêu cầu của UBND tỉnh và động lực lớn lao chủ yếu hơn cả là tấm lòng ngưỡng mộ kính yêu Mẹ, Phan Đình Tiến đã khoác ba lô trở về nhận công tác tại Hội Văn học Nghệ thuật.

Phan Đình Tiến đã làm bữa cơm ấm cúng trước mộ Mẹ, có anh Trần Hùng, con trai Mẹ đứng làm chủ lễ, trước hôm khởi công xây dựng công trình, như tập tục người Việt Nam ta trước khi làm nhà, làm cửa. Khi công trình vừa hoàn chỉnh phần thô thì tai họa ập đến với nhà điêu khắc trẻ Phan Đình Tiến. Anh bị u não. Vợ trẻ, đưa con đầu lòng chưa tròn năm, lấm nổi đau khi anh phải vĩnh viễn ra đi. Nhưng, bản khoán, dẫn vật nhất là công trình về Mẹ đang dở dang. Nuốt nước mắt, nhà điêu khắc trẻ này đành viết di chúc khi tuổi đời mới 27. Ý nguyện anh sẽ giao lại công trình cho người có tâm huyết nhất

(Xem tiếp trang 59)

Các SPDL được đề xuất cơ bản đáp ứng các tiêu chí về tính hấp dẫn (tính trội), tính khả thi (có môi trường thiên nhiên thích hợp, có không gian tổ chức dịch vụ và các hoạt động phụ trợ); có tính xã hội và kinh tế (tạo thêm công ăn việc làm và nâng cao thu nhập cho người dân địa phương); có tính bền vững (thông qua hoạt động du lịch kết hợp triển khai các chương trình bảo tồn, tôn tạo các giá trị tự nhiên và văn hóa); có chương trình du lịch hợp lý, hài hòa giữa tài nguyên thiên nhiên và văn hóa. Việc đề xuất các SPDL này góp phần đa dạng hóa SPDL, đáp ứng nhu cầu trải nghiệm cảnh quan thiên nhiên và tìm hiểu văn hóa truyền thống địa phương của du khách khi đến với tỉnh Quảng Bình (cũ).

Bên cạnh đó, nhóm nghiên cứu cũng đã đề xuất 8 giải pháp nhằm phát triển các SPDL trải nghiệm thiên nhiên gắn với văn hóa của cộng đồng DTTS tỉnh Quảng Bình (cũ), gồm: (1) Quy hoạch, xúc tiến đầu tư, phát triển cơ sở hạ tầng và vật chất kỹ thuật phục vụ cho phát triển du lịch cộng đồng các DTTS; (2) Khai thác hiệu quả các giá trị tài nguyên thiên nhiên và văn hóa để đa dạng hóa các SPDL của cộng đồng các DTTS; (3) Nâng cao công tác quản lý và đào tạo phát triển nguồn nhân lực có chất lượng cho phát triển du lịch cộng đồng các DTTS; (4) Tăng cường hoạt động xúc tiến, quảng bá các SPDL của cộng đồng các DTTS; (5) Ứng dụng

có hiệu quả khoa học công nghệ và chuyển đổi số cho phát triển du lịch cộng đồng các DTTS; (6) Tăng tính liên kết và chia sẻ lợi ích giữa cộng đồng các DTTS và các bên liên quan; (7) Bảo tồn tài nguyên du lịch văn hóa của cộng đồng các DTTS; (8) Bảo vệ nguồn tài nguyên thiên nhiên và môi trường trong khai thác du lịch tại cộng đồng các DTTS.

4. Kết luận

Phát triển các SPDL trải nghiệm thiên nhiên gắn với văn hóa cộng đồng các DTTS trên địa bàn tỉnh Quảng Bình (cũ) không chỉ đáp ứng nhu cầu khám phá của du khách mà còn gắn với xây dựng nông thôn mới, kết hợp với bảo tồn và phát huy các làng nghề truyền thống, các nét văn hóa độc đáo của các tộc người, hình thành các điểm du lịch văn hóa tộc người, bảo vệ môi trường và nâng cao sinh kế bền vững cho cộng đồng địa phương.

Kết quả của nhiệm vụ làm cơ sở để thu hút, kêu gọi đầu tư phát triển du lịch tại tỉnh Quảng Bình (cũ) với mục tiêu khai thác tiềm năng, lợi thế tài nguyên thiên nhiên gắn với bản sắc văn hóa các dân tộc để tạo ra SPDL đặc trưng đang mở ra một hướng đi mới đầy tiềm năng và triển vọng nhằm góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội vùng DTTS và miền núi nói riêng cũng như đẩy nhanh tốc độ phát triển kinh tế - xã hội của tỉnh Quảng Bình (cũ) trong thời gian tới ■

CHUYỆN VỀ TƯỢNG ĐÀI... (Tiếp theo trang 31)

do Tỉnh ủy và UBND tỉnh quyết định. Trước khi lên bàn mổ, từ Hà Nội, anh điện về cho người nhà, thay anh đến cầu khẩn linh hồn Mẹ, nơi Mẹ đang nằm, mong Mẹ phù trì, bảo hộ cho anh một lần nữa. Sau mấy tuần, ra viện, cảm ơn những thầy thuốc đã trực tiếp cứu sống đời mình, Phan Đình Tiến trở về Đồng Hới, rạng rỡ, vui sướng tiếp tục bắt tay công trình. Tất cả rờn rã trong ba năm. Giữa năm 2003, tượng đài Mẹ Suốt anh hùng bằng chất liệu đá cẩm thạch, chở từ Thanh Hóa vào sừng sững bên bờ

Nhật Lệ, làm sáng cả một dòng sông. Mẹ đứng cao đó, lồng lộng gió, nhìn về phương Nam, hướng tiến lên của cả dân tộc trong cuộc chiến tranh giải phóng “*Xẻ dọc Trường Sơn đi cứu nước*”. Ngày ngày, bao khách xa, khách gần đến tưởng niệm, dâng hương, nhớ về một người Mẹ anh hùng và Phan Đình Tiến là mẹ đẻ của tượng đài. Riêng tôi, tôi cho rằng, Mẹ Suốt và linh hồn của Mẹ là đáng sáng tạo của tài năng và cuộc sống của anh ■